

Тема 6

Доведення і спростування. Гіпотеза

Поняття гіпотези, її структура та види. Версія в судовому дослідженні.

Ключові терміни та поняття: гіпотеза; імовірні знання; основа гіпотези; перевірка гіпотези; висування гіпотези; доведення гіпотези; загальна гіпотеза; часткова гіпотеза; наукова гіпотеза; робоча гіпотеза; версія; загальна версія; часткова версія; факт; перевірка версії; спростування версії; доведення істинності версії.

6.1. Поняття гіпотези, її структура та види

Гіпотезою називається спосіб мислення, котрий полягає в побудові припущення про те, що таке досліджуване явище, та в доведенні цього припущення. Термін «гіпотеза» уживається з подвійним значенням. *Під гіпотезою розуміють і саме припущення, котре пояснює спостережуване явище, і спосіб мислення в цілому, який включає висування припущення, його розвиток і доведення.*

Логічна структура гіпотези складна. Гіпотеза не зводиться до якогось одного судження чи умовиводу. Вона – система суджень, понять і умовиводів. Якесь одне окремо взяте судження або умовивід іще не складає гіпотези.

Гіпотеза – процес розвитку думки. Процес мислення в гіпотезі має певні стадії. **Розрізняють дві такі стадії побудови і доведення гіпотези:** 1) висування гіпотези і 2) доведення гіпотези. Де-хто виділяє в гіпотезі не дві, а три, чотири чи п'ять стадій:

1) вивчення обставин досліджуваного явища (збирання фактів), 2) формування гіпотези, 3) виведення з гіпотези наслідків (розвиток гіпотези), 4) перевірка цих наслідків на практиці і 5) висновок про істинність або хибність висунутої гіпотези.

Гіпотеза може пояснити або явище (подію) в цілому, або якийсь окремий бік явища, одну його властивість, один зв'язок. Тому розрізняють гіпотези загальні і часткові.

Загальна гіпотеза – це припущення, котре пояснює причину явища або групи явищ загалом.

Часткова гіпотеза – припущення, яке пояснює якийсь окремий бік чи окрему властивість явища чи події.

Окрім загальних і часткових гіпотез, існують гіпотези **наукові й робочі**.

Наукова гіпотеза – це гіпотеза, що пояснює закономірність розвитку явищ природи і суспільства.

Робоча гіпотеза – це тимчасове припущення або здогад, яким користуються, будуючи гіпотези.

6.2. Версія в судовому дослідженні

Гіпотези в судовому дослідженні іменуються версіями. Термін версія (від латинського versio – оборот; versare – видозмінювати) – це не специфічно юридичний термін, ним користуються і в інших галузях пізнання.

Версією в судовому дослідженні називається одне з можливих припущень, які пояснюють злочинну подію в цілому або окрему її обставину.

Висунута версія має бути перевірена. Перевірка й доведення правильності (істинності) версії є найважливішою і відповідальною стадією в побудові й обґрунтуванні версії.

Перевірка версії складається з таких моментів: 1) дедуктивного виведення наслідків із висунутої версії; 2) зіставлення цих наслідків із дійсністю, перевірки їх на практиці; 3) логічного доведення істинності або хибності (спростування версії). Досить часто версія є висновком індуктивного умовиводу, до того ж для логічного опрацювання фактичних даних і формулювання версії застосовуються різноманітні види індукції. Особливо широко користуються індукцією за допомогою простого перелічування. Так, коли в ході досудового розслідування встановлюють зв'язок фактів кількох злочинних подій з однією й тією ж особою, то за допомогою індукції, висувають версію про причетність цієї особи до скоєних злочинів. У вигляді схеми це можна записати так.

1) Встановлений у кримінальному провадженні факт *A* пов'язаний з особою *K*.

2) Встановлений у кримінальному провадженні другий факт *B* пов'язаний також з особою *K*.

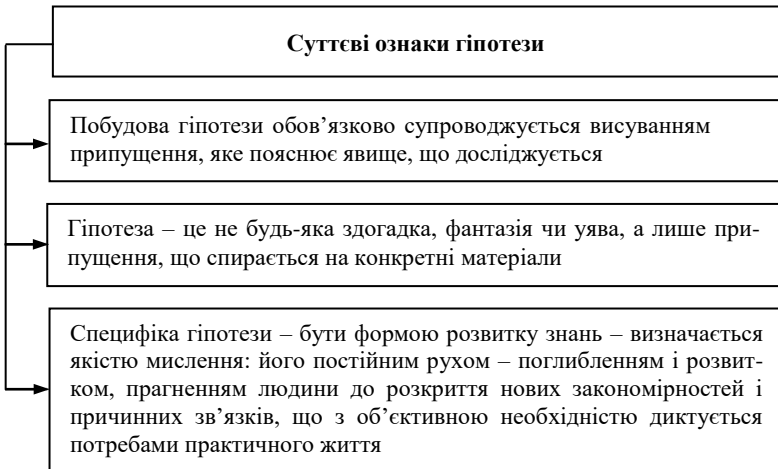
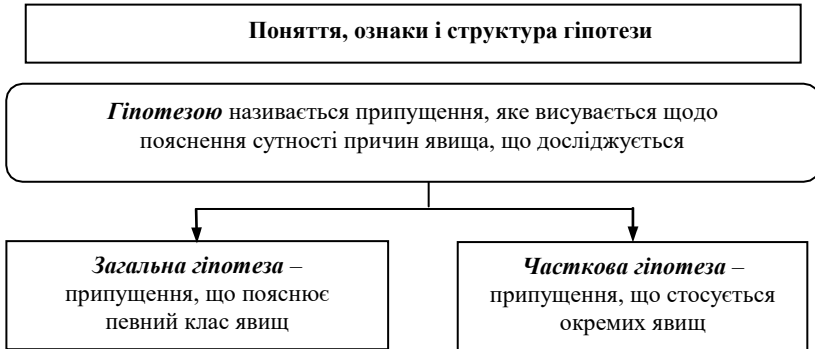
3) Встановлений у кримінальному провадженні третій факт С пов'язаний теж з особою К.

4) Оскільки зазначені факти (А, В, С) є ознаками злочинної події, то роблять висновок про те, що і злочинна подія в цілому пов'язана з особою К.

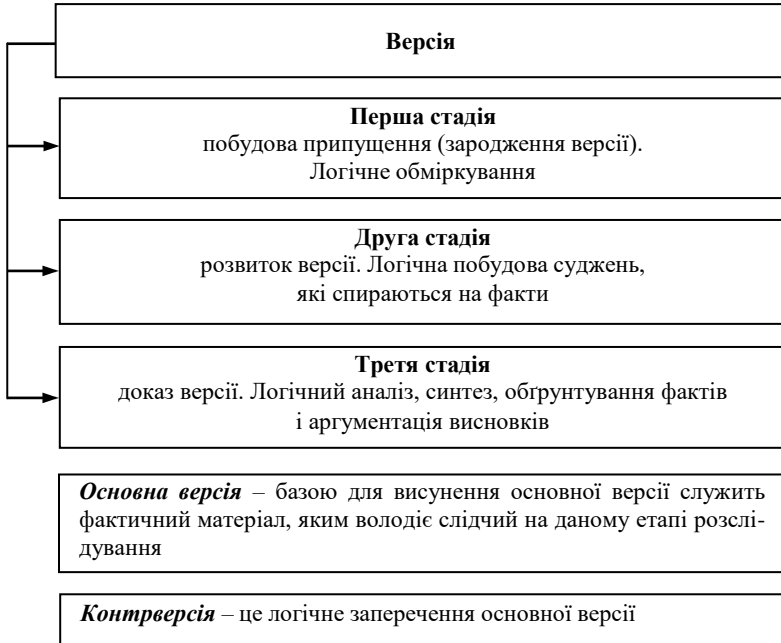
У судовій практиці у кожному кримінальному провадженні висувається не одна, а кілька версій. Усі вони перевіряються паралельно. Пряме доведення версії доповнюється неодмінно непрямым її доведенням.

Таблиці та схеми

Питання 6.1

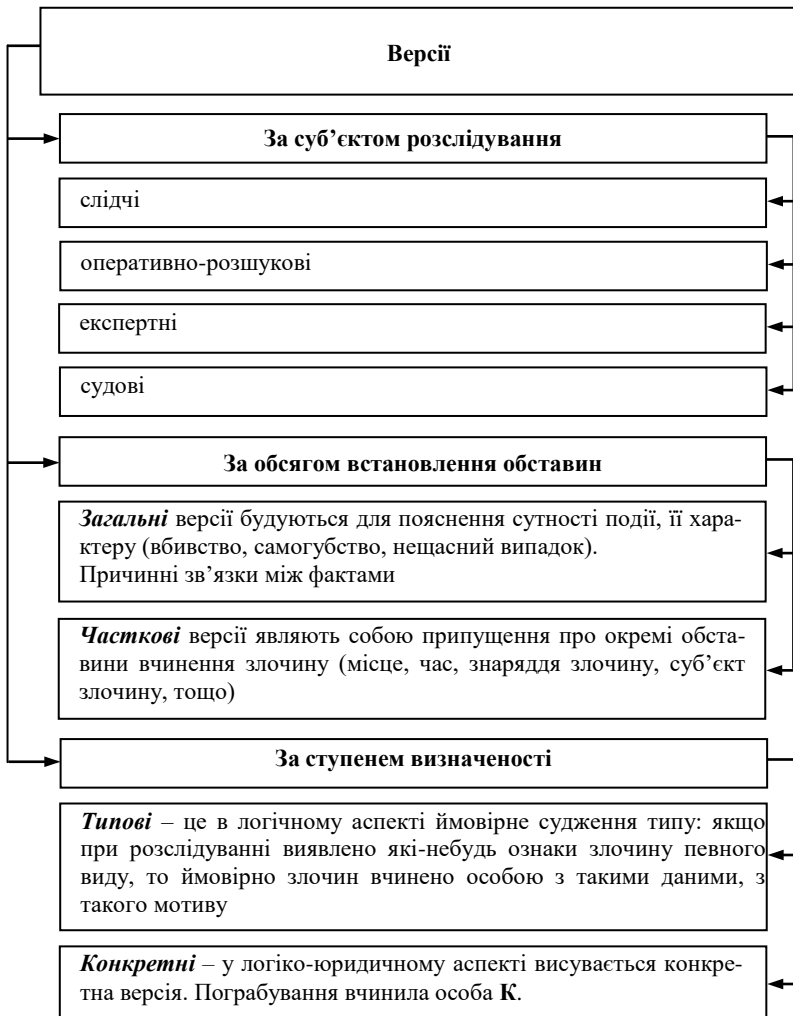

Питання 6.2

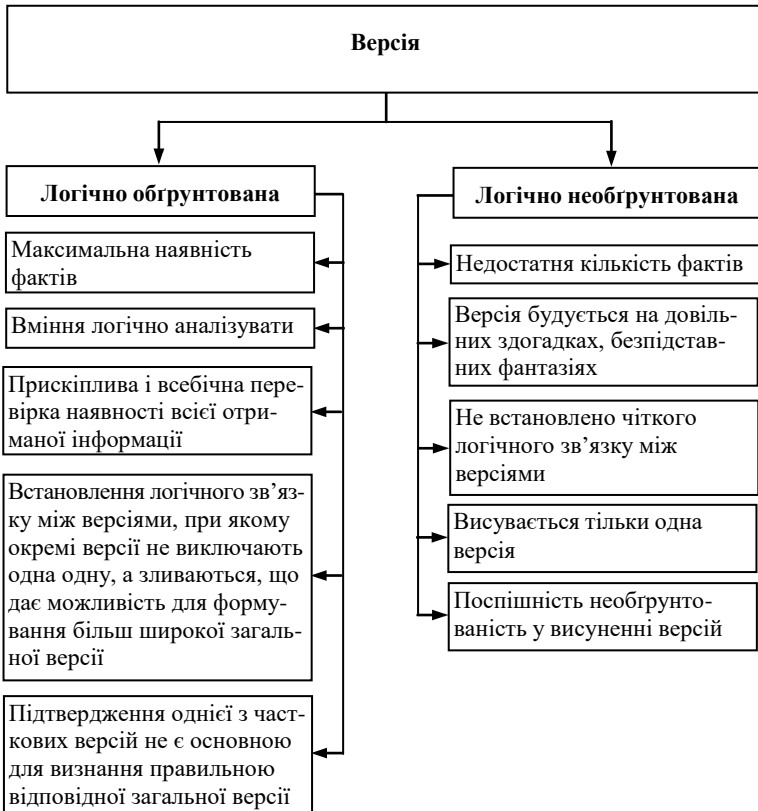
За своєю логічною основою версія є знання проблематичне, ймовірне. Якщо не будуть зібрані докази, що підтверджують відповідність версій об'єктивній дійсності, то всі вони, якими б не були правдоподібними, залишаються на рівні безплідної фантазії

Слідчі версії – це висунуті у зв'язку з розслідуванням кримінальної справи, основані на існуючих фактичних даних припущення, спрямовані на з'ясування істини щодо вчиненого злочину. Логіка побудови слідчих версій вимагає включати не тільки факти вчинення злочину і винності обвинуваченого, але й обставини які сприяють виникненню причин і умов правопорушень

Висування версії вимагає від особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, судді більш конкретного знання системи права. Тут потрібно вже знати типові юридичні конструкції, які утворюють окремі ознаки складу правопорушень

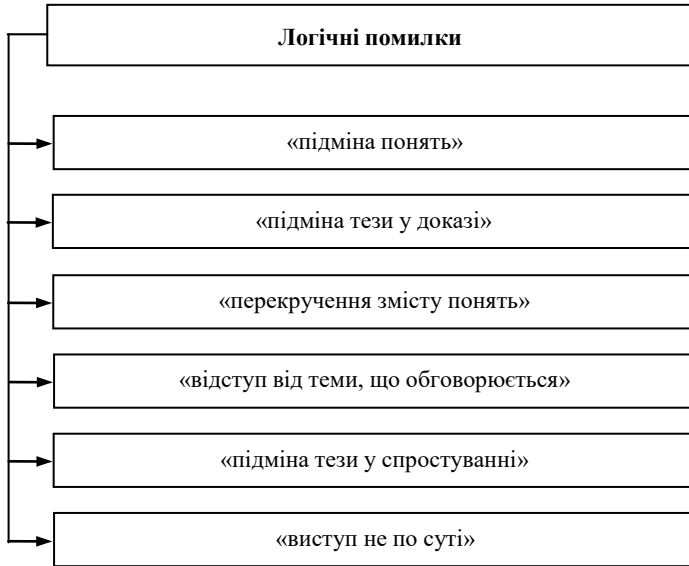
В.О. Навроцький

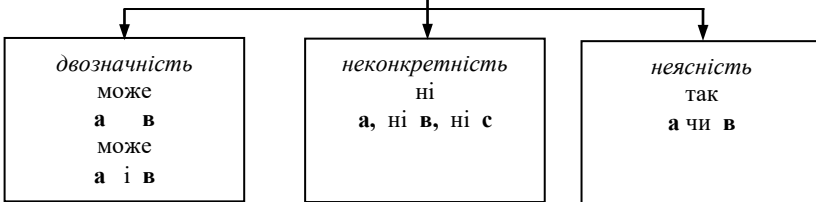
Логічна структура версії така ж, як і логічна структура гіпотези. У цьому плані версія від гіпотези не відрізняється, вона є лише її різновидом

Версія в організації і проведенні розслідування кримінальної справи є необхідним об'єктивним чинником, без якого практично неможливий процес розслідування кримінальної справи.

При правильному методологічному підході, побудові, аналізі та перевірці висунутих версій, хибні версії об'єктивно будуть усунуті як такі, що не підтвержені зібраними у справі доказами, і лише одна версія може бути правильною у зв'язку з тим, що вона буде підтверджена попередніми висновками

Порушення закону тотожності призводить на практиці до двозначності, неконкретності, неясності, розпливчастості думки

Теза у доведенні і спростуванні є одним із центральних елементів у юридичній теорії і практиці. Теза повинна бути: а) чітко сформульованою та лаконічною; б) визначеною; в) не повинна змінювати свого змісту

ЛОГІЧНІ ОСНОВИ ТЕОРІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ В СУДОВОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Загальна характеристика аргументації, її структура та вид

Вимоги до доведення. Спростування і його роль у юридично-правовій діяльності та дотриманні законності

Доведення та спростування в юридичній практиці **Ключові терміни та поняття:** аргументація, доведення, пропонент, опонент, аудиторія, теза, аргумент, демонстрація, факт, аксіома, основна теза, часткова теза, прямий доказ, приведення до абсурду, антитеза, апагогічне доведення, доведення до публіки, логічна диверсія, коло в доведенні, поспішне узагальнення.

Загальна характеристика аргументації, її структура та види

У найширшому значенні поняття «аргументація» можна визначити як процес обґрунтування певного положення (твердження, гіпотези, концепції) з метою переконання в їх істинності.

Під аргументацією також можуть розуміти доводи якогось положення. Мета аргументації – це переконання аудиторії в істинності або хибності запропонованого положення.

У процесі обміну думками люди не пасивно сприймають і передають їх, а й демонструють, чому це положення істинне чи хибне, у чому полягає його істинність або хибність. Цей спосіб інтелектуальної діяльності називають *аргументацією*.

Під **більш вузькою** аудиторією ми розуміємо того, хто висловлює певне положення або виражає певні погляди або переконання, які він намагається зміцнити чи заперечити. **Більш широку** аудиторію представлятимуть усі ті, хто присутній при суперечці, або всі ті, хто залучений до обговорення нової наукової концепції і, навіть, можуть бути включені неспеціалісти, які завербовані на який-небудь бік завдяки пропаганді.

До **характерних рис аргументації**, які виокремлюють її з інших способів впливу на переконання слухачів, належать такі:

– аргументація є цілеспрямованою діяльністю і її задача – посилення чи послаблення певних переконань;

– аргументація завжди виражена в мові, має форму тверджень, які вимовлені або написані; теорія аргументації досліджує взаємозв'язки думок, ідей і мотивів, що стоять за висловленими твердженнями.

У структурі аргументації виділяють: **тезу**, **аргументи** та **форму** (демонстрацію, схему).

Аргументацію за формою поділяють на **дедуктивну** та **не дедуктивну** (правдоподібну).

Дедуктивна аргументація – це аргументація, яка будується за схемами дедуктивних умовиводів, що спираються на логічні закони і в яких із істинних засновків отримують істинний висновок.

Недедуктивна (правдоподібна) аргументація – це аргументація, що будується за схемами індуктивних умовиводів та умовиводів, в яких зв'язок між засновками та висновком не спирається на логічні закони і в яких істинність засновку не гарантує істинності висновку. Вона своєю чергою поділяється на доказову та недоказову.

За способом доведення розділяють на **пряму** й **непряму** аргументацію.

Прямою називають таку аргументацію, в якій з відомих передумов за встановленими правилами безпосередньо впливає теза. **Непрямою** називають таку аргументацію, в якій потрібно довести хибність антитези і на цій основі зробити висновок про істинність тези.

Непряма аргументація буває двох видів: **апагогічна** й **розподільна**.

В **апагогічному** непрямому доведенні істинність тези доводять завдяки доведенню хибності антитези. У розподільно-непрямій аргументації теза обґрунтовується **шляхом виключення усіх членів розподільного судження** (усіх предикатів), окрім одного, що є доказуваною тезою.

Вимоги до доведення та спростування

Існують вимоги до всіх трьох складових доведення: вимоги до тези, вимоги до аргументів, вимоги до демонстрації.

Вимоги до тези.

1. Теза повинна мати потребу у доведенні.
2. Теза повинна бути ясною і точною.
3. Теза повинна залишатись самою собою протягом усього доведення.

Вимоги до аргументів доведення.

1. Аргументи повинні бути істинними твердженнями, причому їх істинність має бути доведеною.
2. Істинність аргументів повинна встановлюватись окремо, незалежно від тези, яка має бути доведеною.
3. Сукупність аргументів не повинна суперечити сама собі.
4. Сукупність аргументів повинна бути достатньою для висновку тези.

Вимоги до демонстрації. Це звичайні умови умовиводів. Але найбільш поширена помилка – це помилка, яку можна назвати «зі сказаного не слідує» або просто «не слідує».

Спростування – логічна операція, спрямована на зруйнування доведення шляхом встановлення хибності або необґрунтованості висунутої тези.

Існують три способи спростування:

- спростування тези (пряме і непряме);
- спростування (критика) аргументів;
- виявлення неспроможності (спростування) демонстрації.

Правила доведення та спростування в юридичній практиці

1. У всьому, що продумано, розрізняйте необхідне і корисне, неминуче і небезпечне.

2. Не забувайте різниці між аргументами, які стосуються суті суперечки, й аргументами, спрямованими на особу.

3. Остерігайтесь так званих двогострих доказів.

4. Із попереднього правила випливає інше: вмійте користуватися двогострими аргументами.

5. Не доводьте очевидного.

6. Відкиньте всі попередні ненадійні докази.

7. Доводячи та розвиваючи кожне окреме положення, не втрачайте головної думки й інших основних положень.

8. Не втрачайте можливості викласти сильний доказ у вигляді міркування: одне з двох, тобто дилеми.

9. Не бійтесь погоджуватися із супротивником, не чекаючи заперечення.

10. Якщо докази сильні, необхідно наводити їх окремо, детально розвиваючи кожен із них.

11. Намагайтеся якомога частіше підкріплювати один доказ іншим.

12. Не намагайтеся пояснювати те, чого самі не розумієте.

13. Не намагайтеся доводити більше, коли можна обмежитися меншим.

14. Не допускайте суперечностей у своїх доказах.

Спростування в суперечці

1. Не розділяйте узагальнені докази супротивника.

2. Заперечуючи супротивнику, не виявляйте ретельності.

3. Не залишайте без заперечень сильні докази супротивника.

Але, заперечуючи, не варто розвивати їх або повторювати ті зауваження, які ці докази підкріплювали.

4. Не доводьте, коли можна заперечити.

5. Відповідайте фактами на слова.

6. Заперечуйте супротивнику його ж доказами.

7. Не сперечайтесь стосовно безсумнівних доказів і правильних думок супротивника.

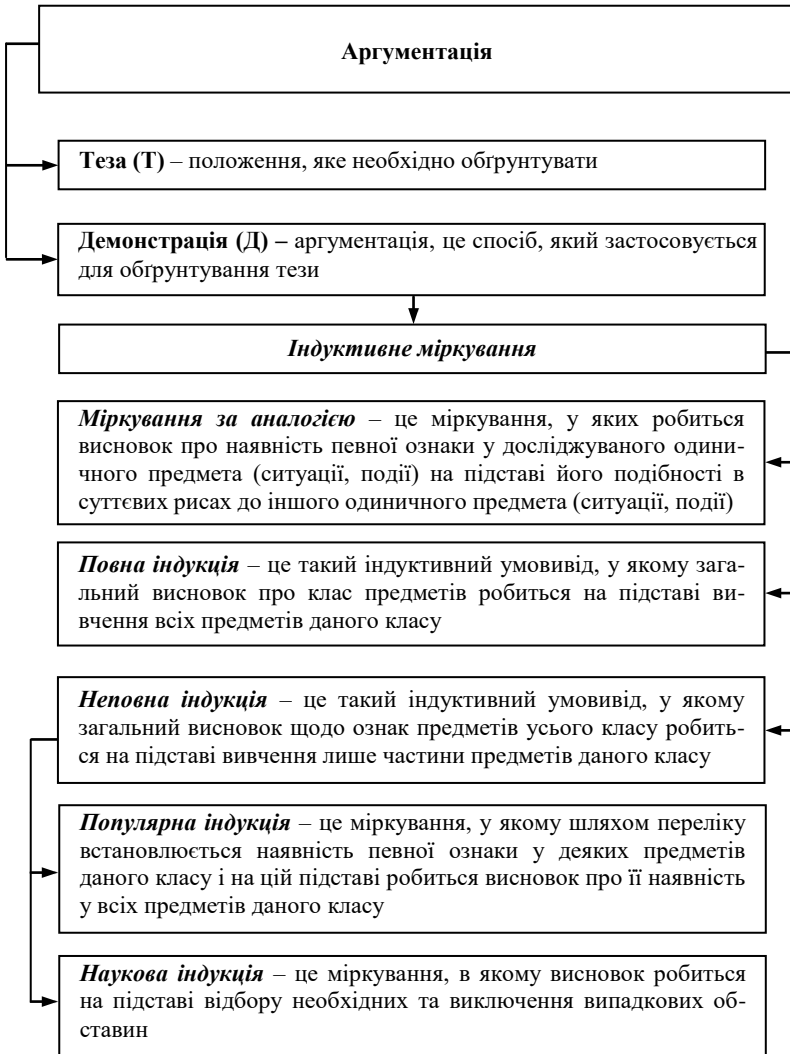
8. Не спростовуйте неймовірного.

9. Користуйтеся фактами, які визнав супротивник.

10. Якщо захисник промовчав на неспростовний доказ, обвинувачеві варто лише нагадати його присяжним і вказати, що його супротивник не знайшов пояснення, яке б усунуло його.

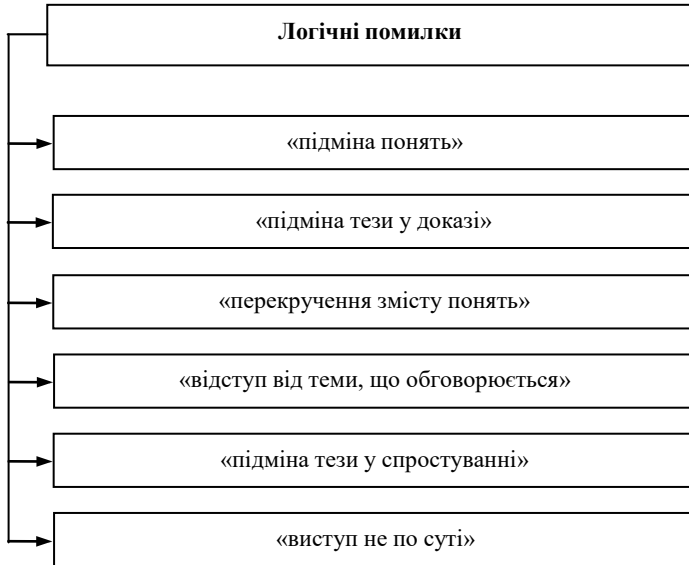
Таблиці та схеми

Питання 7.1

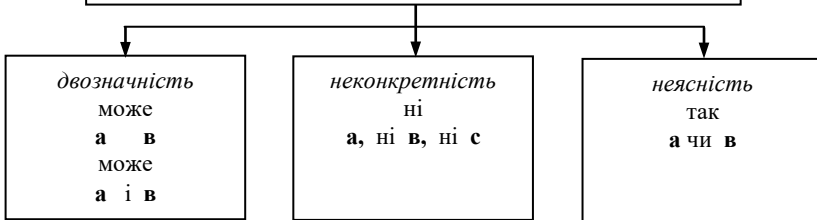

Питання 7.2

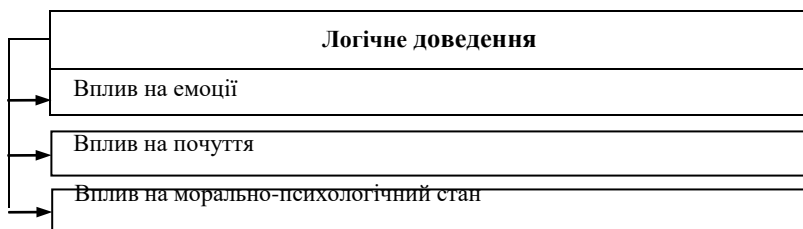
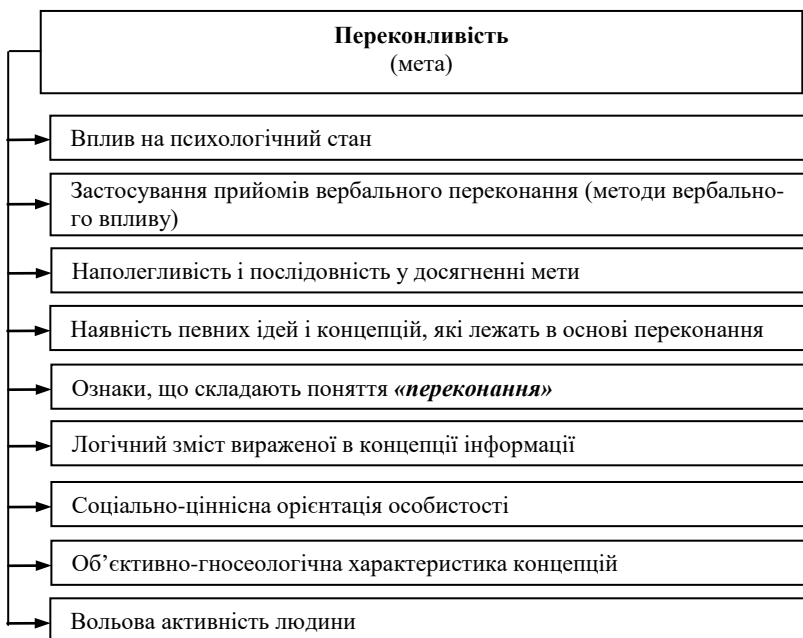
Правила та помилки доказового міркування		
Елемент аргументації	Правило	Помилка
Стосовно тези	Теза повинна бути логічно визначеною, ясною і чіткою	Підміна тези
	Теза повинна лишатися тотожною самій собі протягом усього доведення	Звернення до особи опонента; перехід в інший рід (має два різновиди)
Стосовно аргументів	Аргументи, які наводяться для підтвердження тези, мають бути істинними і не суперечити один одному	Хибність основ (основа помилки)
	Аргументи мають бути достатньою основою для підтвердження тези	Випередження основ (спирання на недоведені аргументи)
	Аргументи мають бути такими судженнями, істинність яких доводиться самостійно, незалежно від тези	Хибне коло (теза обґрунтовується аргументами, а аргументи – тезою)
Стосовно форми	Теза повинна бути висновком, що логічно випливає з аргументів за загальними правилами виводу або має бути одержаною згідно з правилами непрямого доведення	Уявний наслідок (з того, що на горизонті спочатку з'являється щогла, ніяк не випливає, що Земля має форму кулі)

Порушення закону тотожності призводить на практиці до двозначності, неконкретності, неясності, розпливчастості думки

Теза у доведенні і спростуванні є одним із центральних елементів у юридичній теорії і практиці. Теза повинна бути: а) чітко сформульованою та лаконічною; б) визначеною; в) не повинна змінювати свого змісту

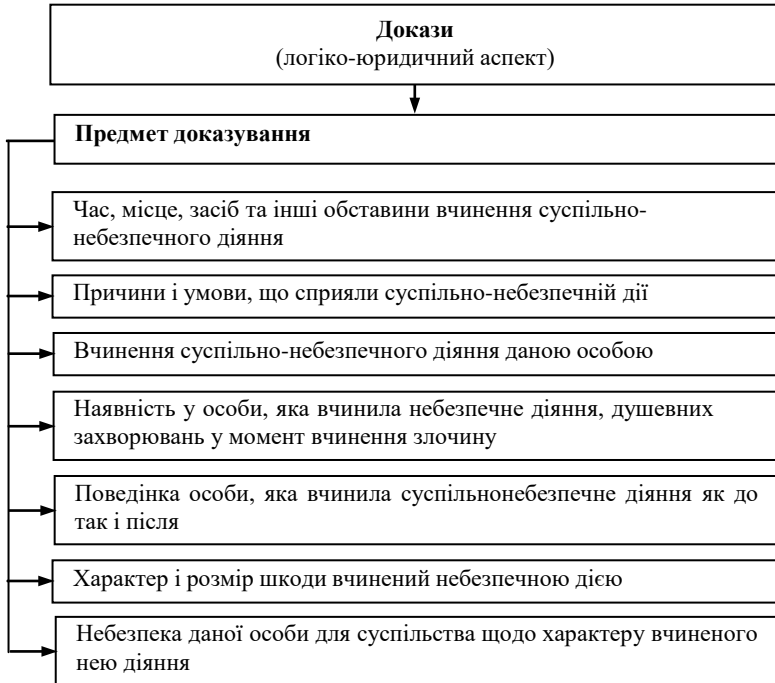

Як переконати свого опонента? Поважаючи себе і свого супротивника правоохоронець звертає головну увагу на ті аргументи свого опонента, які він сам вважає найбільш переконливими. Ідеї перемагаються тільки ідеями. У професійній діяльності правоохоронця суттєве значення має не тільки логічне аргументування доказів, спрямованих на викриття злочину, але й вміння переконувати, що відіграє важливу роль у профілактиці правопорушень

Щоб перемогти супротивника, потрібно вникнути в те, що складає його сильну сторону, і поставити себе у сферу дії цієї сили

Г. Гегель

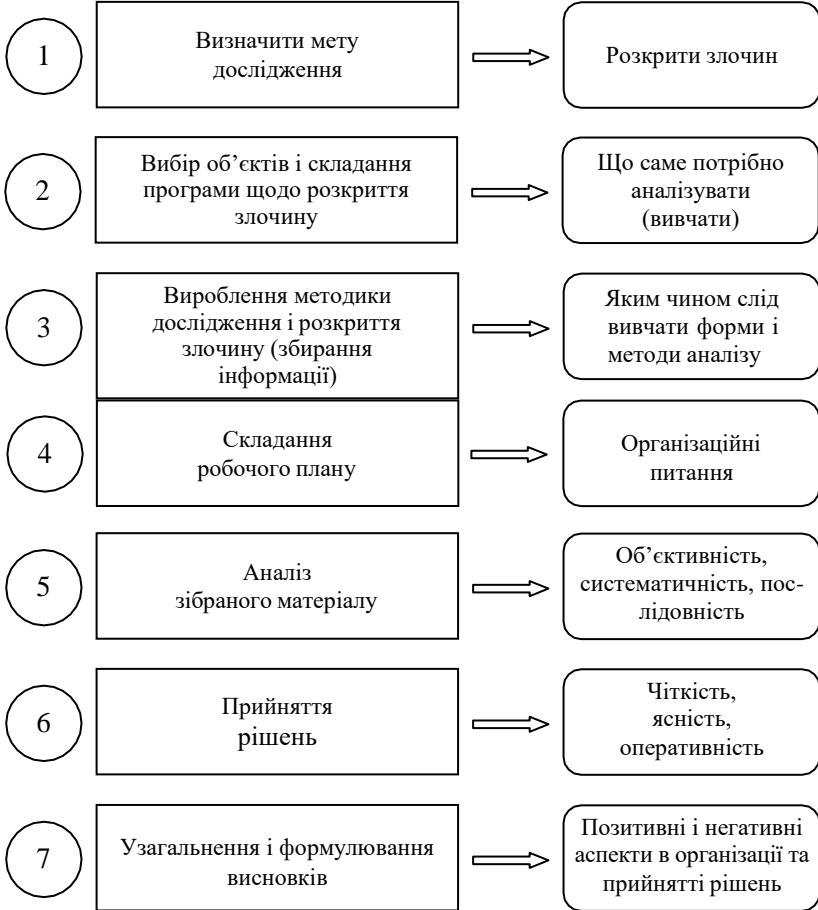

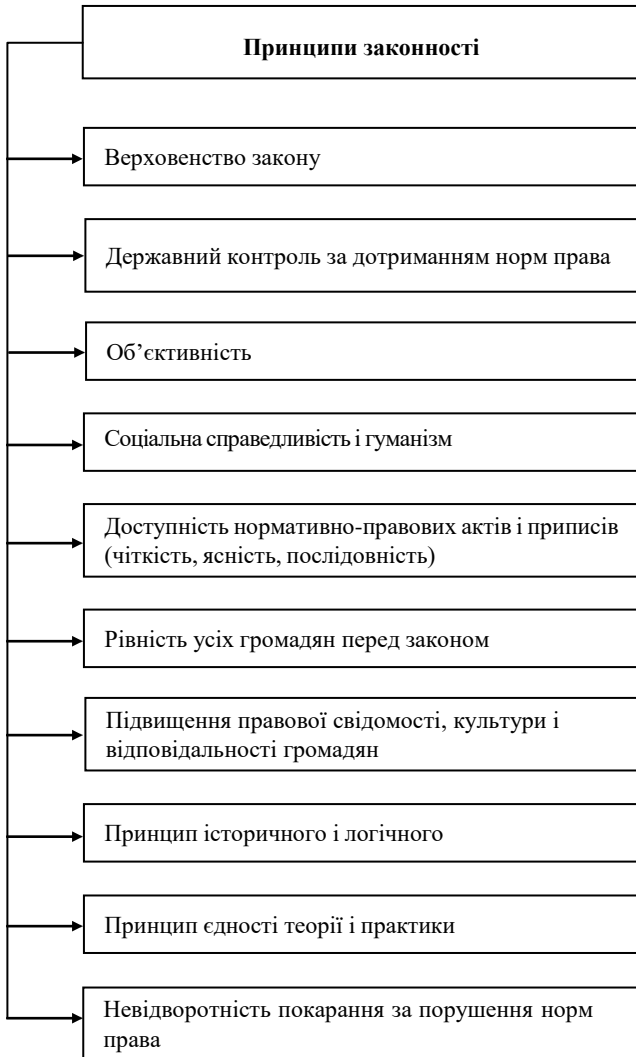
Предмет доказування – це коло обставин, які належить встановити у кримінальній справі. Якщо метою доказування є встановлення об’єктивної істини, то предмет доказування вказує на те коло обставин, які утворюють юридично значимі елементи такої істини, а їх встановлення дозволяє розв’язувати справу по суті.

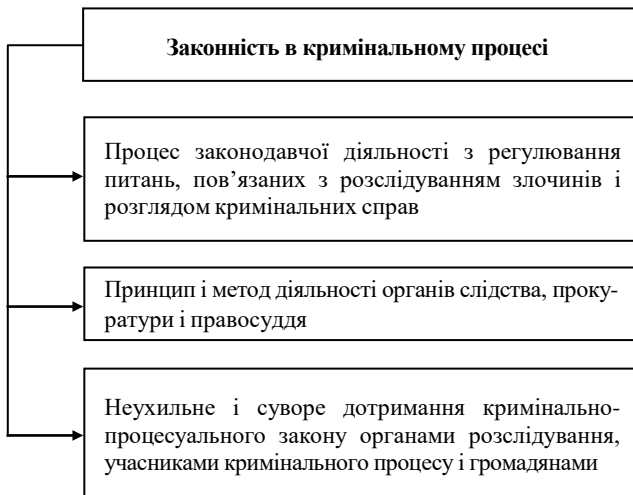
Предмет доказування у кримінальній справі визначений у статті 64 КПК України. «Доказами в кримінальній справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку орган дільзання, слідчий і суд встановлюють наявність або відсутність суспільнонебезпечного діяння, винність особи, яка вчинила це діяння»

**Логіка аналізу і прийняття рішень
працівниками поліції в розкритті злочину**

Спеціальні професійні якості працівників правоохоронних органів

Спеціальні якості включають

Професійні знання

Уміння застосувати знання

Наявність визначених навичок

Ділові якості працівників правоохоронних органів

Ділові якості включають

Знання справи, наявність спеціальної освіти та досвіду практичної роботи

Організаційні здібності (уміння привертати до себе людей, встановлювати гарні взаємовідносини, впливати позитивно та ін.)

Наполегливість у реалізації прийнятих рішень, уміння працювати з людьми, підтримувати тісний зв'язок з народом

Уміння володіти оперативною та криміналістичною технікою, стріляти, управляти автотранспортом

Особисті якості працівників правоохоронних органів

Особисті якості включають

Уміння діяти в нетипових, екстремальних умовах

Мужність, рішучість, винахідливість, відвагу, самовладання та ін.

Розвинуте почуття службового обов'язку та відповідальності, дисциплінованість, працездатність, фізичну витривалість, ініціативність, витримку, уміння налагоджувати хороші товариські відносини в колективі та ін.

**Характеристика рівнів сформованості законності
і дисципліни серед особового складу МВС**

Рівні	Ступінь сформованості
Високий (I група)	<p>– має глибокі та повні знання про суспільство, державу і право, відповідальність, обов’язок, честь патріотизм, гуманізм, тощо; добре знає специфіку права і правоохоронної діяльності, вимоги загальної і правової культури, демонструє високі комунікативні здібності</p> <p>– у нього сформовані вміння формулювати відповідні власні судження; він здатний активно протидіяти проявам порушення законності і дисципліни серед колег</p> <p>– відчуває морально-правову відповідальність за виконання свого службового обов’язку</p> <p>– бере активну участь у громадській діяльності, правовому вихованні населення</p>
Середній (II група)	<p>– володіє певним обсягом знань про суспільство, державу і право, не зовсім чітко розуміє сутність відповідальності, обов’язок, честь, патріотизм, гуманізм тощо; не володіє в достатній мірі сутністю і змістом, вимогами щодо правоохоронної діяльності, загальної і правової культури, високими комунікативними здібностями</p> <p>– у нього не в достатній мірі сформовані вміння формулювати відповідні власні судження; недостатньо активно включається в процес боротьби з порушеннями законності і дисципліни серед колег</p> <p>– не достатньою мірою відчуває морально-правову відповідальність за виконання свого службового обов’язку</p> <p>– бере посильну, але пасивну участь у громадській діяльності, правовому вихованні населення</p>
Низький (III група)	<p>– володіє вибірковими несистемними знаннями про суспільство, державу і право, не завжди виявляє вміння пов’язати їх з реальним життям, має слабо усвідомлені поняття відповідальності, обов’язку, честі, патріотизму тощо; поверхово знає специфіку права і правоохоронної діяльності, вимоги загальної і правової культури, непослідовно демонструє комунікативні здібності</p> <p>– у нього погано сформовані вміння формулювати відповідні власні судження; не здатний активно протидіяти проявам порушення законності і дисципліни серед колег</p> <p>– слабо розвинута відповідальність за особисту дисципліну, виконання свого службового обов’язку</p> <p>– не бере участі у громадській діяльності, правовому вихованні населення</p>

